

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИНИ БОШҚАРИШНИНГ МОЛИЯВИЙ ЖИХАТЛАРИ

Турдиева Садокат Туйчиевна

Тошкент шаҳар Янгихаёт тумани 44-ДМТТ директори

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14280472>

Аннотация. Ушбу мақолада, мактабгача таълим тизимида молиявий бошқарувнинг муҳим жиҳатларини, уларнинг амалга оширилишини ва таъсирини таҳлил қилишга қаратилган бўлиб, мамлакатимизда мактабгача таълимнинг сифатини яхшилаш ва молиявий самарадорлигини оширишга қаратилган тавсияларни ишлаб чиқишини мақсад қилади. Мактабгача таълим ташкилотларини бошқаришнинг молиявий жиҳатлари ўта муҳимдир, чунки бу тизимнинг самарадорлиги ва устуворлиги, шунингдек, болаларга сифатли таълим ва тарбия бериш учун зарур ресурслар ташкил этилишига боғлиқдир.

Калит сўзлар: Молиявий бошқарув, бюджетлаштириш, даромад манбалари, харажатлар сарфи, таълим тизими, молиявий барқарорлик, молиявий назорат, ходимлар маошлари, инфратузилма

Мактабгача таълим ташкилотларини бошқаришнинг молиявий жиҳатлари таълим муассасаларининг самарали ишлашини таъминлаш учун муҳим ва стратегик аҳамиятга эга. Молиявий бошқарувнинг асосий мақсади — мактабгача таълим тизими учун зарур бўлган барча молиявий ресурсларни самарали тақсимлаш, харажатлар ва даромадларни назорат қилиш, шунингдек, институционал барқарорликни таъминлашдир. Молиявий бошқарувдаги муҳим жараёнлар куйидаги йўналишларни ўз ичига олади: бюджетлаштириш, даромад манбалари (давлат ва маҳаллий бюджетлар, ота-оналардан тўловлар, хусусий сектор иштирокининг шакллари) ва харажатларнинг самарали сарфланиши. Молиявий режа ва стратегик мақсадлар асосида амалга ошириладиган назорат ва ҳисобот бериш жараёнлари мактабгача таълим муассасасининг молиявий барқарорлигини таъминлашга қаратилган. Шунингдек, муассаса ходимларига тўланадиган маошлар, таълим жиҳозлари, ўқув материаллари, кундалик овқатланиш ва бошқа хизматлар учун сарфланадиган харажатлар молиявий бошқарувнинг муҳим таркибий қисмидир. Молиявий самарадорлик ва назарий назорат остидаги маблағлар ҳаракати, давлат грантлари ва ижтимоий лойиҳалардан фойдаланиш, мактабгача таълим ташкилотларининг барқарорлигини таъминлашга хизмат қилади.

Молиявий бошқарувда бир қанча асосий йўналишлар ва масалалар мавжуд:

1. Молиявий режалаштириш ва бюджетлаштириш

Мактабгача таълим ташкилотларини молиявий бошқаришда энг биринчи вазифа — молиявий режа ва бюджетни тўғри ишлаб чиқишдир. Бу режа мактабгача таълим муассасасининг даврий молиявий эҳтиёжларини, даромад ва харажатларни аниқ белгилашга ёрдам беради.

- Бюджетлаштириш: Ҳар бир мактабгача таълим ташкилоти ўзининг даврий бюджетини ишлаб чиқиши керак. Бу бюджетни давлат, маҳаллий ҳокимият органлари ёки хусусий манбалардан олинган маблағлар ташкил этган бўлиши мумкин.

- Даромад манбалари: Давлат бюджети, маҳаллий ҳокимият, хусусий сектор ёки оилавий тўловлардан олинган маблағлар мактабгача таълим муассасасининг даромад манбаларини ташкил этади.

2. Таълим хизматлари учун тўловлар

Кўп ҳолатларда, мактабгача таълим ташкилотлари ота-оналардан ёки аҳолига махсус хизматлар кўрсатиш орқали маблағ топишади. Бу пуллар одатда болаларни таълимга қабул қилиш, қўшимча фаолиятлар (масалан, тўғри овқатланиш, қўшимча гуруҳлар) учун сарфланади. Шунингдек, маҳаллий бюджет ва давлат маблағлари ёрдамида давлат субсидиялари ҳам мавжуд.

3. Харажатлар ва сарфланиш

Молиявий бошқарувнинг муҳим қисми харажатларнинг аниқ ва эффектив сарфланишини таъминлашдан иборат. Маълумки, мактабгача таълимнинг асосий харажатлари қуйидагилардан иборат:

- Кадрлар: Ўқитувчилар, тарбиячилар ва бошқа ходимларга маошлар.
- Инфратузилма: Бино ва қурилишлар, жиҳозлар, ўқув материаллари, мебеллар ва инвентар.
- Меҳнат шароити: Ўқитувчиларнинг малакасини ошириш, ҳадди давр талабларига мос бўлган технологиялардан фойдаланиш учун маблағлар.
- Хизматлар: Кундалик овқатланиш, санитария ва гигиена воситаларини таъминлаш.

4. Молиявий назорат ва ҳисобот бериш

Молиявий назоратнинг самарадорлиги мактабгача таълим муассасасининг иши тўғри ва аниқ маълумотларга асосланган ҳолда кўрсатилишини таъминлайди. Молиявий ҳисоботлар ҳар йили ёки кварталлик даврларда ишлаб чиқилади, уларда даромад ва харажатлар тақсимотини, сарфланишнинг мақсадга мувофиқлигини кўрсатиш керак.

5. Молиявий барқарорлик ва самарадорлик

Мактабгача таълим муассасасининг молиявий барқарорлигини таъминлаш учун, молиявий сарфлар самарадор бўлиши, талаб ва эҳтиёжларга мос равишда мақбул сарфлаш талаб этилади. Шунингдек, мактабгача таълим тизимида молиявий барқарорликни таъминлаш учун қўшимча манбаалар излаш ва уларни ишлатиш зарур бўлади (масалан, давлат грантлари, ижтимоий лойиҳалар ва ҳоказо).

6. Молиявий синовлар ва тасдиқлаш

Бу жараёнда муқаррар молиявий синовлар ўтказиш, бундай тизимларнинг тўғри ишлашини ва маъмурий хатоларнинг олдини олиш мақсадида, қарзлар, имтиёзлар ва мақсадларга асосланган маблағлар ҳаракати мониторинг қилинади.

Хулоса

Мактабгача таълим ташкилотларининг молиявий бошқаруви — бу кўп жиҳатли жараён бўлиб, бунинг ортидан таълимнинг сифатини ва самарадорлигини таъминлаш учун аниқ стратегия ва режалар зарур. Молиявий муддатлар, манбаалар ва сарфлар мувозанатини тутиш ва самарали бошқариш — бу мактабгача таълимнинг барқарорлигини таъминлашнинг асосий шартларидир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. "Мактабгача таълим ва тарбияни молиявий бошқариш" – Авторлар: А. А. Абдурахмонова, М. Б. Қодиров.
2. "Мактабгача таълимни молиявий бошқариш" – Автор: Л. П. Иванова
3. "Мактабгача таълим муассасаларини бошқариш ва молиявий реформа" – Ҳуқуқий қўлланма, авторлар: М. Т. Қудратов, Л. В. Гусева.